

Till Utbildningsdepartementet**Remissvar över betänkandet SOU 2025:08
Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan**

Neuroforum (NF) är ett tvärvetenskapligt nätverk för nya vetenskapliga rön om hjärnan, välmående, hälsa och personlig utveckling. En av våra främsta aktiviteter är att främja den nya "hjärnsmarta" pedagogiken, det vill säga pedagogik, där traditionella pedagogiska perspektiv förstärkts med neurovetenskap.

I arbetet med detta remissvar har följande personer från Neuroforum haft huvudansvaret:

Ulla Berglindh	Universitetslektor i svenska vid lärarutbildningen, Göteborgs universitet Har lagt upp fortbildning för lärare vid svenska och utländska universitet Medförfattare i antologier om utbildningshistoria, till exempel <i>Lärande och bildning</i> (2018)
Göran Söderlund	Professor i specialpedagogik vid Høgskulen på Vestlandet, Norge, Har utbildat lärare i vetenskapsmetodik och neuropsykologi vid Göteborgs universitet, Linnéuniversitetet och Stockholms universitet Kommer 2025 ut med boken <i>Allt en lärare behöver veta om hjärnan och minnet</i>
Lisbeth Zeiloth	Organisationskonsult och gymnasielärare i de tvärvetenskapliga ämnena mekatronik, entreprenörskap samt livskunskap med sexualitet, samtycke och relationer. Har kompetensutvecklat sig som lärare med fokus på utvecklande och empatiskt ledarskap.
Stig Zandré	Organisationskonsult inom privat och offentligt näringsliv med inriktning på logistik, ledarskap och personlig utveckling Författare, bland annat boken <i>Livskompetens – skola för livet</i> (2025)

Innehåll

	<u>sida</u>
• Sammanfattning	2
• Övergripande tankar och synpunkter	3
• Synpunkter på kapitel 3 – rektorns och lärarens ansvar	5
• Synpunkter på kapitel 4 – varaktigt förbättrad trygghet	6
• Synpunkter på kapitel 5 – synliggöra och kartlägga frånvaro	7
• Referenser	8
• Frekvens av ord förekommande i utredningen	9

Sammanfattning

Neuroforum (NF) stödjer till stor del utredningens förslag.

Vi är helt eniga med utredningen om bakgrunden att trygghet och studiero har tydligt samband med elevers kunskapsresultat. NF stödjer förslaget att det är rektors ansvar att arbeta aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero i skolmiljön. NF välkomnar förslaget att detta görs bäst genom att skolan har relevanta ordningsregler med tydliga konsekvenser och ett verksamhetsnära ledarskap och att detta ska tydliggöras i skollagen. Att detta ansvar för upprätthållande av trygghet och studiero innefattar både ett förebyggande (ta bort hinder) och ett operativt arbete.

NF vill lyfta fram och/eller förstärka betydelsen av ...

Övergripande:

- det *främjande* arbete på skolan, med rektorn som högst ansvarig även för det.
- översyn av den fysiska miljön
- att elevers medverkan i att utforma regler och konsekvenser ökar viljan att följa dessa

Kapitel 3: Rektorns och lärarens ansvar

- metoder och undervisning grundade i neurovetenskaplig forskning
- rektorns ansvar att kompetensutveckla lärare i ledarskap, relationskompetens och gruppens psykologi samt i konflikthantering och medling.
- lärarens ansvar för skyndsam och löpande kontakt med vårdnadshavare, när deras barn stör ordningen eller utsätter andra för kränkning

Kapitel 4: Förutsättningar för varaktigt förbättrad trygghet

- gott lärarledarskap, relationskompetens och undervisning av kvalitet
- att tydligt definiera begreppen trygghet och studiero
- tydliga definitioner i Skollagen av mobbning och kränkning

Kapitel 5: Synliggöra och kartlägga frånvaror

- att studiero ska gälla hela skolan, till exempel också grupprum, bibliotek och andra elevutrymmen där lärande sker
- att trygghet och studiero (genom tydliga definitioner) är uppföljningsbara

Övergripande tankar och synpunkter

Det främjande arbetet

Det främjande arbetet innebär att förstärka det som fungerar och är bra.¹⁾ Man behöver därför veta vad som fungerar bra först. Främjande arbete ska vara specifikt, evidensbaserat utifrån kunskap om elevernas upplevelse av skolan med ett salutogent synsätt i botten. Exempelvis kan början av varje termin fokusera på trygghet och att förstärka Vi-känslan, skapa och säkra förståelse för exempelvis ordningsregler som gäller på skolan och bryta ner till begrepp som eleverna lättare förstår. Elevers delaktighet skapar motivation och engagemang som är en god grund för lärande.

Den fysiska miljön

Utredningen vällovliga syfte att skriva fram underlag till en förbättrad skolmiljö resulterar huvudsakligen i förslag till repressiva åtgärder, regler, föreskrifter, konsekvenser av överträdelser, större befogenheter för skolans rektor och personal. Det finns en aspekt av trygghet och studiero som inte lyfts av utredningen, och som enligt vårt förmenande är mycket betydelsefull för trygghet, tillhörighet, identifikation - och det är de fysiska omgivningarna, byggnader, skolhus, undervisningslokaler, uterum. Tidigare Skolverkstexter har dock skrivit fram detta. Exempel: En varierad fysisk närmiljö skapar goda förutsättningar för alla.³⁾ som understryker vikten av den goda fysiska miljön och dess pedagogiska variationer och hur hjärnans kunskapsinläring är kopplat till detta.

NF vill lyfta fram betydelsen av den yttre fysiska miljön - skolhuset, dess ibland kulturhistoriska värde och inte bara funktionella utan även känslomässiga betydelse för individens självuppfattning.

Skolhusarkitektur som egen byggnadsform etablerades i samband med folkskolans införande, man införde typritningar för folkskolehus på landet och i mindre städer, och det tidiga 1900-talets monumentala läroverk och stadsfolkskolor ritades av tidens mest framstående arkitekter och kända konstnärer smyckade interiören. Den dåvarande Skolöverstyrelsen upprättade byggregler och standardritningar även för klassrumsstorlek och inredning, fönsterfasader och takhöjd. Även skolgårdens funktioner reglerades. Läroverkens och ibland flickskolornas skolpallats gestaltades som storslagna högkvalitativa byggnadsverk med centrala lägen, hade paradrum som aulan och specialsalar för vissa ämnen.

Identifikationen med dessa byggnader - och den symbol för kunskap och gemenskap som de innebar - blev i många fall livslång för eleverna; man var östrarealare, södralatinare, hvitfeldtare, kjellbergare. Detta byggde solidaritet, tillhörighet, trygghet.

Den vackra och funktionella skolbyggnaden signalerade att det som skedde där var viktigt, att de elever som gick där var viktiga, blev sedda och bekräftade. Arkitektoniskt och samhällsplaneringsmässigt blev det därefter funktionalism och bostadsområdesnärlighet - men fortfarande byggnader möjliga att känna tillhörighet till, även om segregationen blev tydligare. Men sedan blev det paviljongskolor för olika ändamål och klassrummet avskaffades. Skåpraderna, de låga takhöjderna och de långa korridorerna tillkom, lätta att bygga, lätta att riva. Och nu möter man ibland ett ifrågasättande om skolhuset överhuvudtaget behövs i en digitaliserad tillvaro.

Vi menar att den fysiska lärmiljön är viktig att beakta för samhällsgemenskap, kunskapsstillväxt, trygghet och tillit.

Elever ska ha möjlighet att få extra lugn för att kunna koncentrera sig på avskild plats under eget arbete, till exempel genom vikhägar eller grupprum i nära anslutning till klassrummet. En skola som är inredd för att passa barn med olika former av NeuroPsykiatrisk Funktionsnedsättning (NPF) passar alla.⁴⁾ Exempelvis finns god evidens för att den sociala, pedagogiska och fysiska lärmiljön kan skapa och lösa inlärningsproblem vid NPF (Black et al, 2022; Leifler et al, 2021; Spiel et al, 2019).

Statliga anvisningar för skolmiljön, byggda på vetenskaplig grund vore önskvärt. Lämpligt i sammanhanget är att tänka på Erik Gustaf Geijers ord, att under barn- och ungdomsåren "borde människan omgivas av allt det sköna, som mänsklighetens välgörare, de största konstnärerna, skapar." Han menar att *"inga byggnader där ädelhet, värdighet, skönhet äro anständigare än i dem, som helgas åt offentliga undervisningen"*.

Elevernas delaktighet

NF vill framhålla betydelsen av elevernas delaktighet – att regler och värden som utformas ska vara "elev-relevanta". Det är i förändringsforskning väletablerat att det som man själv bidragit till att forma också är något som man själv mår om att följa – leva upp till.

Ordningsregler (skolregler) och värdegrunden hänger tätt samman och informeras ofta om tillsammans av rektor vid terminsstart. För att dessa två fundament ska förankras hos eleverna behöver de förstås – och som ett främjande arbete – genom att eleverna gjorts delaktiga i etableringen av regler och värden.

Trygghetskänslan från elevernas perspektiv ökar om de varit med och 'förhandlat' fram ordningsregler och konsekvenserna av att de bryts,

Synpunkter på kapitel 3:

Förtydliga rektorns och lärarens ansvar för ökad trygghet och studiero

3.1 Säkerställa att rektorn arbetar aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero

Begreppet studiero har fått en egen definition i lagstiftningen. Studiero i skollagens mening innebär att det *"finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen"*, med andra ord: det räcker inte att det är tyst, lugn och ro.

NF vill också lyfta vikten av en lämplig utemiljö när vi talar om studiero. Där ska stimulans och samvaro kunna ske utan onödiga konflikter, vilka sedan tas med in i klassrummet och stör studieron.

3.1.2 Vad forskning och kvalitetsgranskningar visar om betydelsen av att rektorn arbetar aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero

Skolinspektionens studieenkät 2022 visar, i linje med tidigare års mätningar, att elever och lärare har olika bild av hur ofta det är studiero på lektionerna – endast fyra av tio elever i grundskolan och sex av tio i gymnasieskolan svarar att det alltid eller ofta är studiero/arbetsro på lektionerna.⁵⁾ De flesta lärare, närmare nio av tio, svarar att det alltid eller ofta är studiero på deras lektioner. En konsekvens av denna diskrepans kan bli ett problem då all förändring börjar med medvetenhet – här med tydlighet av begreppet studiero enligt Skollagen: *"goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen"*,

Det bör också göras tydligt att rektor ansvarar för att lärare får den kompetensutveckling som de behöver i ledarskap, relationskompetens och gruppens psykologi samt i konflikthantering och medling. Ett gott lärarledarskap, relationskompetens och undervisning av kvalitet skapar inte bara lärande utan gör det lättare att hävda och upprätthålla skolans värdegrund.

3.6.3 Skälen för utredningens bedömning om att ordningsomdömen inte skulle bli ett effektivt verktyg i arbetet med trygghet och studiero

NF är eniga med förslaget att ordningsomdömen inte skulle bli ett effektivt verktyg i arbetet med trygghet och studiero. Om vårdnadshavares ansvar enligt föräldrabalken för att ge sina barn en god fostran ska betonas, så förutsätter det att vårdnadshavare skyndsamt informeras om att deras barn stör trygghet och studieron på skolan eller utsätter andra för kränkande behandling. Det kan **inte** vänta till utvecklingssamtalet. Vårdnadshavare ska också kunna uppmanas genomgå relevant utbildning för att i samarbete med lärare kunna vara med och påverka barnets utveckling i önskad riktning. Speciellt när det gäller barn med olika former av NPF finns forskning som visar att denna typ av utbildning stärker vårdnadshavare i sin roll.

Synpunkter på kapitel 4:

Öka förutsättningarna för varaktigt förbättrad trygghet

Auktoritativt arbetssätt och relationskompetens

Utredningen framhåller det auktoritativa arbetssättet som gynnsamt för trygghet och studiero och detta stödjer vi. Lärares kompetens kännetecknas av flera olika delar – ämneskunskap, yrkeskompetens – bland annat didaktik och ledarskap – och livskompetens – personlig utveckling och relationskompetens. Didaktik står för förmågan att undervisa, förmedla kunskap. Ledarskap handlar om förmågan att organisera och leda undervisningen, men också om förmågan att leda gruppprocesser samt upprätthålla en väl fungerande ordning. Relationskompetens är förmåga att bygga goda relationer och kunna hantera konflikter.

Auktoritativt arbetssätt – ledarskap och förhållningssätt i samspelet med eleverna – hänger bland annat samman med att elevernas engagemang på lektionerna och i sitt skolarbete, bättre prestation i skolan samt lägre grad av psykisk ohälsa, ordningsstörande, kränkningar, våld och mobbning.

Forskningen visar att relationskompetens är något som går att träna upp. Pedagogikprofessorn Jonas Aspelin har ägnat de senaste 20 åren åt relationer i utbildning. Han har skrivit boken *Lärares relationskompetens. Vad är det? Hur kan den utvecklas?*, i vilken han både teoretiserar kring begreppet relationskompetens och ger handfasta råd för lärares och lärarstudenters kompetensutveckling.⁶⁾

4.3.2 Vad forskning och våra dialoger visar om att säkerställa nolltolerans mot trakasserier, kränkande behandling och mobbning i skolan

NF stödjer Unescos 120 förslag år 2023 att mobbning är beteenden som beskrivs som en skadlig social process präglad av maktobalans driven av sociala, samhälleliga och institutionella normer. Vi stödjer att det auktoritativa arbetssättet är gynnsamt för att motverka mobbning och ordningsstörningar.⁷⁾

Nätkränkningar blir mobbning när de genom delning blir upprepade kränkningar. Skolan behöver därför se varje kränkning och upprepade kränkningar som mobbning. Skolledare som tar kränkningar och mobbningen på sin skola på allvar har i regel mindre mobbning. Det får inte betraktas som något som händer på fritiden och inte rör skolan. Ett sätt att höja fokus på mobbningsproblemen i svensk skola är att skriva in tydliga definitioner i Skollagen. Att bli kränkt i den digitala världen innebär inte bara att få ett meddelande med hot, eller att någon skriver att man är ful. Det handlar också om att inte få något meddelande alls, att inte bli inbjuden i en chattgrupp eller att inte få några likes på ett inlägg i sociala medier. Att bli utfrysad handlar numera inte bara om att behöva stå ensam på en skolgård. På nätet sker även förtal och med AI -utvecklingen kan vi räkna med ökande antal kränkningar på nätet.

Synpunkter på kapitel 5: Synliggöra och kartlägga frånvaro

5:2 Ansvar för det förebyggande arbetet inom trygghet och studiero och terminologin förtydligas

Det ska anges i skollagen att alla elever ska tillförsäkras en utbildning som präglas av trygghet och en undervisning som präglas av studiero. Med studiero ska avses att det finns goda förutsättningar för eleverna att koncentrera sig på undervisningen. NF anser att studiero inte bara ska definieras som att gälla undervisningssituationen utan ska gälla hela skolan ex grupperum, bibliotek och andra elevutrymmen där lärande sker. Vi anser också att det är viktigt att begreppen trygghet och studiero är uppföljningsbara och därför tydligt definieras. För övrigt instämmer vi med förslaget.

5:3 Förebygga och åtgärda frånvaro på lokal nivå

En fungerande skolgång, där eleverna lär, utvecklas och mår bra, är en viktig skyddsfaktor i barn och ungas liv. NF stödjer särskilt det förebyggande och åtgärdande arbete som skolsociala team kan göra (samarbete skola och socialtjänst emellan). Detta både genom generella insatser som omfattar hela årskurser eller skolor och som individuella insatser med exempelvis hemma kämpare. Om frånvaro har kopplingar till kriminalitet anser NF att polisen bör ingå i teamet.

I Finland har man sedan många år hälsokunskap inklusive psykisk hälsa som ett obligatoriskt ämne på schemat på alla stadier. Från NF är vi tveksamma till att införa denna typ av 'livskunskap' som ett eget ämne. Hälsans betydelse bör istället genomsyra och uppmärksammas i all verksamhet i skolan. Men under alla omständigheter behöver den svenska skolan ta ett helhetsgrepp på den psykiska ohälsan och ställa tid och resurser till förfogande för de "mjuka" och mellanmännsliga frågorna.

Hälsokunskap leder till trygghet och arbetsro, främjar välmående och leder till högre närvaro, bättre prestationer med mindre stress. En satsning på psykisk hälsa får vetenskapligt stöd bland annat av en metastudie i Educational Research Review 2018.⁸⁾

Referenser

- 1) Specialpedagogen, 2018
<https://specialpedagogen.blog/2018/09/11/forebygga-eller-framja-vad-ar-vad/>
- 2) Rapport 2024 från SBU – Statens Beredning för social och medicinsk Utvärdering <https://www.sbu.se/sv/publikationer/SBU-utvarderar/framjande-av-psykiskt-valbefinnande-hos-barn-och-ungdomar2/>
- 3) Boverket om varierade fysisk lärmiljö
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetssatt/skolors-miljo/byggnaden-och-utemiljon/fysisk-larmiljo/>

 Eva Alerby et al, 2006
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:993617/FULLTEXT01.pdf>
- 4) Exempel från AJ Produkter
https://www.ajprodukter.se/inspiration/ergonomi-pa-arbetsplatsen/inredningstips-for-ett-npf-sakrat-klassrum?utm_source=facebook&utm_medium=cpc&utm_campaign=prosp_traffic_qualitysitevisit_school&utm_content=ASW_NPF_Image_SoMe&utm_id=6683453848120_v2_s06_e7026&utm_term=6683453847720
- 5) Skolverket 2024
<https://www.skolverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter/nyheter/2024-09-12-trygghet-och-studiero-har-tydligt-samband-med-elevers-kunskapsresultat>
- 6) Jonas Apelin, Lärares relationskompetens. Vad är det? Hur kan den utvecklas?, Liber 2018
<https://www.bokus.com/bok/9789147129065/larares-relationskompetens-vad-ar-det-hur-kan-den-utvecklas/>
- 7) Skolverket 2022
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2022/framja-forebygga-upptacka-och-atgarda---hur-skolan-kan-arbeta-mot-diskriminering-och-krankande-behandling>
- 8) Educational Research Review 2018, Effective universal school-based social and emotional learning programs for improving academic achievement: A systematic review and meta-analysis of 50 years of research,
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1747938X17300611?via%3Dihub>

Frekvens av ord förekommande i utredningen

Trygghet 453 ggr

Studiero 493 ggr

Motivation/motivera 6 ggr varav endast 2 ggr gällande ”elevernas motivation” och 1 gång gällande ”lärarens ledarskap ”ska vara ...*motiverande*, ...”

Elevers delaktighet 2 ggr positivt varav en i källförteckningen.

Lyssna 2 ggr, angående elevers rätt att bli lyssnade på

Främjande 6 ggr

Förebyggande 41 ggr

Åtgärder 238 ggr flera åtgärder gäller såklart rektorer och lärare inte bara elever och utvisning.

Konsekvenser 150 ggr

Akutskola/akutskolor 116 ggr

Disciplinär åtgärd 10 ggr gäller elever

Utvisning/visa ut 44 ggr Ska ske utifrån ”barnets bästa”

Mobbing/mobbning 209 ggr Viktigt att definiera i Skollagstiftning jfr

Diskrimineringslag)

Ledarskap (både lärares och rektors) 65 ggr

Kompetensutveckling 5ggr

Föräldraengagemang 2 ggr positivt och viktigt att de inte blir ”motspelare”

Vårdnadshavare 246 ggr (bl a i fråga om VH påverkanförsök och att förslaget vill förtydliga och begränsa VH inflytande samt att ge VH informerad om förväntningar med påminnelse om förväntan på ”god fostran” och vilka skolregler samt konsekvenser som gäller).

Elevinflytande 7 ggr - positivt och viktigt för skolklimat, motivation och resultat